

İSTİCVAP - İSPATA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Prof. Dr. Süha TANRIVER

Doç. Dr. Emel HANAĞASI

©Bu doküman eğitim amacıyla hazırlanmış ve öğrenciye verilmiştir.

İzinsiz çoğaltılması ve satılması halinde gerekli cezaî ve hukukî yollara başvurulacaktır.

TEMEL YARGILAMA AŞAMALARI

1

- Davanın Açılması (m. 118 vd.)
- Karşılıklı Dilekçelerin Verilmesi (m. 126-136)

2

- Ön inceleme (137-142)
- **Ön inceleme tamamlanmadan tahkikata geçilemez!**

3

- Tahkikat
- Şekli Tahkikat İşlemleri (143-183) ve İspat (187-293)

4

- Tahkikatın Sona Ermesi ve Sözlü Yargılama (m. 184-186)

5

- Hüküm (m. 294 vd.)

İSTİCVAP (m. 169-175; karş. m. 140, 144)

İsticvap, bir tarafın kendi aleyhine olan belli bir veya birkaç vakıa hakkında mahkeme tarafından sorguya çekilmesi (dinlenmesi) demektir.

- İsticvap, taraflarca getirilme ilkesine tâbi olan davalarda uygulanır.
- İsticvabın konusu, **davanın temelini oluşturan vakıalar ve onunla ilişkisi olan hususlardır (m. 169, 2)**. Bir taraf ancak kendi aleyhine olan **vakıalar** hakkında isticvap edilebilir.
- Hâkim bir tarafın isticvabına resen veya talep üzerine karar verebilir (m. 169, 1). İsticvap edilecek kişi, isticvap konusu vakıa aleyhine olan ve bu nedenle isticvabına karar verilmiş olan **tarafın bizzat kendisidir (m. 173)**.
- Ergin olmayan veya kısıtlı bir kimse adına yapılmış bir işleme ilişkin olarak, o kişinin kanunî temsilcisi isticvap olunur (m. 170, 2). Ancak dava ehliyetine sahip olmayan bu kimselere bizzat dava hakkı tanınan hallerde kendileri isticvap olunur (m. 170, 3). İsticvabına karar verilen taraf bir tüzel kişi ise, tüzel kişinin organı (temsilcisi) isticvap olunur (m. 170, 1).

- İsticvabına karar verilen taraf, **isticvap davetiyesi** ile mahkemeye çağrılır.
- Bu davetiyede, **isticvabına karar verilen tarafa geçerli özürlü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulan sorulara cevap vermediği takdirde sorulan soruları ikrar etmiş sayılacağı bildirilir (m. 171).**
- Dava vekil aracılığı ile takip ediliyor olsa dahi, **isticvap davetiyesinin tarafın kendisine tebliğ edilmesi gerekir (m. 171).**
- İsticvabına karar verilen taraf, **davaya bakan mahkemede isticvap olunur (m. 171).** Ancak, *isticvap olunacak kişi, mahkemenin bulunduğu il dışında oturuyor ve bulunduğu yerde aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yolu ile isticvap olunması mümkün değil ise* istinabe yolu ile isticvap olunur İsticvap olunacak kimse hastalık, sakatlık veya benzeri sebeplerle mahkemeye bizzat gelemeyecek durumda ise bulunduğu yerde isticvap olunur.

- **Zabıt kâtibinin isticvap sırasında bulunması zorunludur. İsticvap olunan tarafın vekili ile diğer taraf ve vekili de isticvap sırasında hazır bulunabilir (m. 173, 3).**
- **Tarafa hâkim soru sorar. Tarafın vekili, tarafın sorgusu sırasında ona yardım edemez; vekilin, müvekkiline sorulan sorulara cevap vermesi veya verilecek cevabı telkin veya ima etmesi yasaktır.** Yalnız, vekil, davanın aydınlanması için gerekli gördüğü hususların müvekkilinden sorulmasını hâkimden isteyebilir. Diğer tarafın veya vekilinin de aynı yetkisi vardır.
- **İsticvap olunan tarafın yazılı notlar kullanması da yasaktır (m. 173, 4)**
- **İsticvap bitince bir tutanak düzenlenir. İki taraf önünde okunduktan sonra altı hâkim, zabıt kâtibi ve isticvap olunan kişi tarafından imza olunur (m. 174).**

İSPAT

Davada ispat, taraflarca iddia edilen talebin dayandığı hukuk kuralının koşul vakıalarının somut olarak, iddia edildiği gibi gerçekleştiği konusunda hâkimde kanaat uyandırmak üzere yapılan inandırma faaliyetidir. Bir vakıanın ispatı için başvurulacak vasıtalar ise, **delil** denir.

İSPAT HAKKI (m. 189)

- Taraflar, kanunda belirtilen süre ve usule uygun olarak ispat hakkına sahiptir.
- Hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan deliller, mahkeme tarafından bir vakıanın ispatında dikkate alınmaz.
- Kanunun belirli delillerle ispatını emrettiği hususlar, başka delillerle ispat olunamaz.
- Bir vakıanın ispatı için gösterilen delilin caiz olup olmadığına mahkemece karar verilir.

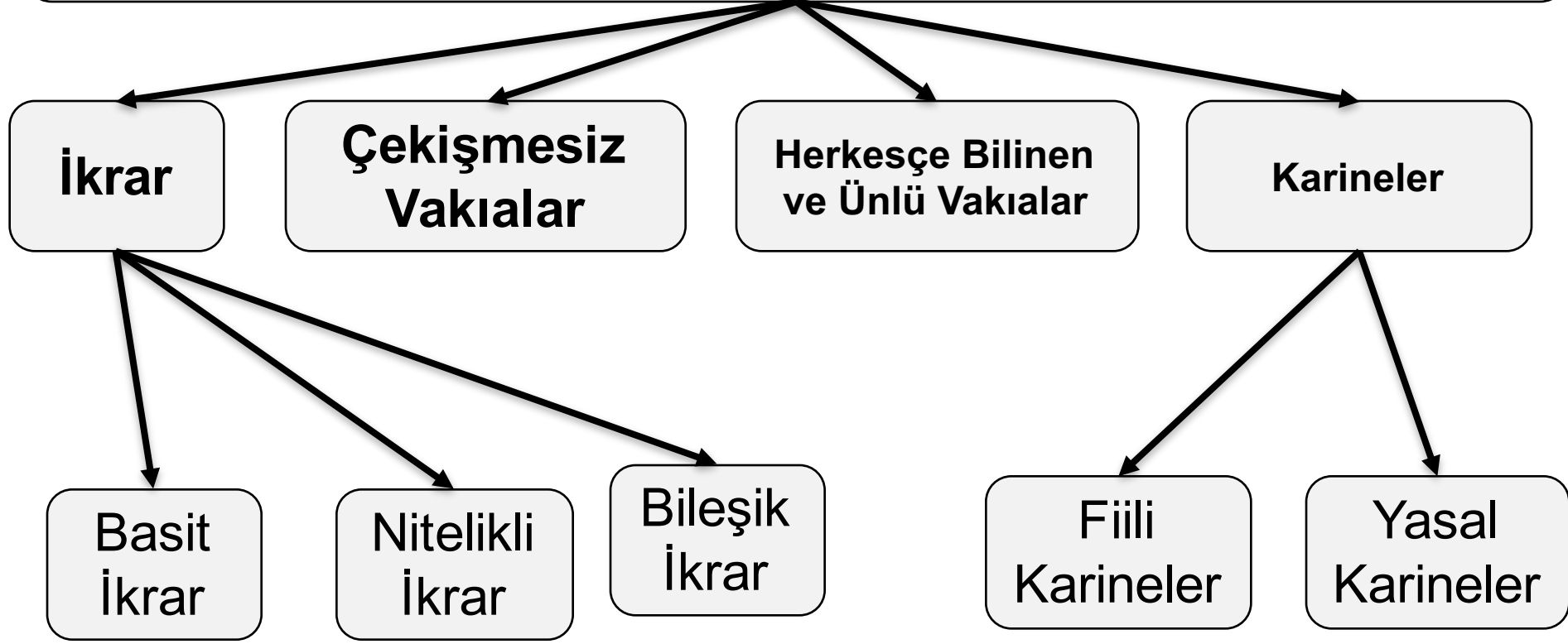
İSPATIN KONUSU

1. VAKIALAR (OLAYLAR): Taraflar arasında çekişmeli olan ve **davanın çözümlenmesine yarayan**, davada uygulanacak hukuk kuralının gerekli kıldığı koşul vakialara karşılık gelen somut vakıalar (m.187, 1/c.1).

2. YABANCI KANUN HÜKÜMLERİ: Hâkim, Türk kanunlar ihtilâfı kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku re' sen uygular (**MÖHUK m. 2**). Olaya uygulanacak yabancı hukuk kuralının muhtevası hakkında mahkeme yeterli bilgiye sahip değilse, taraflardan yardım isteyebilir.

3. ÖRF ADET KURALLARI: Hâkim, davada uygulanacak örf adet kuralına ilişkin taraflardan yardım isteyebilir. Bu konuda bilirkişiye başvurabilir.

İSPATIN GEREKLİ OLMADIĞI HALLER (m. 187, 2; m. 188)

İSPATIN GEREKLİ OLMADIĞI HALLER

- **Çekişmesiz Vakıalar:** İspatın konusunu tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur ve bu vakıaların ispatı için delil gösterilir. Davanın çözümünde etkili olmayan veya tarafların üzerinde anlaşmadıkları vakıaların ayrıca ispatı gerekmez (m. 187, 1).
- **Herkesçe Bilinen ve Ünlü Vakıalar:** Herkesçe bilinen, doğruluğundan şüphe edilmeyen, özel bir uzmanlık ve araştırma gerektirmeyen, ünlü olan vakıaların ispatı gerekli değildir (m. 187, 2).
- **Karineler:** Bilinen bir olaydan bilinmeyen bir olayın veya hukuksal durumun varlığı veya yokluğu sonucunun çıkarılmasına olanak veren kuraldır (m. 190, 2).

Fiilî Karineler: Bir hukuk kuralına dayanmaksızın, tarafların vakıa iddialarının doğruluğu hakkında hâkimde kanaat uyandırmaya yarayan hayat tecrübesi kurallarına dayanan değer yargılarıdır. Belli bir olaydan belli olmayan bir olay için hâkim tarafından çıkarılan sonuçlardır. Fiili karine lehine olan taraf o vakıayı ispat etmiş sayılır!

Kanunî Karineler: Belli bir olaydan belli olmayan bir olay için kanun tarafından çıkarılan sonuçlardır (m. 190, 2).

Kesin Kanunî K.

Aksi iddia ve ispat edilemeyen kanunî karinelerdir.

Kesin Olmayan (Âdi) Kanunî K.

Aksi iddia ve ispat edilebilen kanunî karinelerdir.

- **Fiili karine=** Senedin alacaklı tarafından borçluya iade edilmesi borcun ödendiğine karinedir.
- **Kesin kanunî karine=** İrade bozukluğuna uğrayan kimse, yanılma veya aldatmayı öğrendiği ya da korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan başlayarak bir yıl içinde sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmezse sözleşmeye onay vermiş sayılır (TBK m. 39).
- **Kesin olmayan kanunî karine=** Taşınır malın zilyedi onun maliki olarak kabul edilir (TMK m. 985).

➤ **İkrar:** Taraflardan birinin kendi aleyhine olarak ileri sürülen bir olayın doğruluğunu mahkemeye beyan etmesidir. Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez (m. 188). **Bu çerçevede, KANAATİMİZCE! İkrar delil değildir.**

YAPILDIĞI YERE GÖRE İKRARIN ÇEŞİTLERİ

Mahkeme dışı ikrar, davanın görüldüğü mahkeme dışında (savcılıkta, haciz sırasında, polis önünde) yapılan ikrardır. Mahkeme dışı ikrar, ancak bunu doğrulayacak başkaca delil veya emare varsa o vakıa iddiasının doğruluğu hakkındaki çekişmeyi ortadan kaldırır. Bu nedenle, mahkeme dışı ikrar, ancak takdiri delillerle ispatın mümkün olduğu hallerde delil olarak mahkemeye sunulabilir.

Mahkeme içi ikrar, mahkemeye karşı yapılan ikrardır. İkrar, bunu yapan tarafın tek taraflı açık bir irade beyanı ile olur. Bu nedenle, ikrarın karşı tarafça kabulü gerekli değildir. Mahkeme içi ikrar, sözlü olarak da, bir dilekçe ile de yapılabilir (m.188, 1). Sözlü olarak yapılırsa, bu ikrar tutanağa yazılır; bu bölüm ikrarda bulunan taraf önünde okunarak ona imza ettirilir. Bu ikrarın geçerlik şartıdır.

- Maddi bir hatadan kaynaklanmadıkça ikrardan dönülemez (TBK m. 30; HMK m. 188, 2). Bu halde, ikrardan dönülebilmesi için aşağıdaki hususların ispat edilmesi gerekir:
 - İkrar edilen vakianın gerçeğe uygun olmadığı,
 - İkrarın maddî bir hata sonucunda yapıldığı
- Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar tarafları bağlamaz.
- Mahkeme içi ikrar, ikrar eden taraf aleyhine kesin delil teşkil eder. Hâkim ikrar ile bağlıdır.
- Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, hâkim ikrar ile bağlı olmayıp, ikrar takdirî delildir.

İKRAR ÇEŞİTLERİ

BASİT İKRAR:
Karşı tarafın ileri sürdüğü vakıanın doğruluğunun hiçbir ekleme yapılmadan beyan edilmesidir.

NİTELİKLİ İKRAR:
İkrar edenin, ileri sürülen vakıayı doğrulamakla beraber, karşı tarafça ileri sürülenden farklı bir hukuki niteliğinin olduğunu iddia etmesidir. Nitelikli ikrar bölünmez. Yani, nitelikli ikrarda ispat yükü, vakıayı ileri süren taraftadır.

BİLEŞİK İKRAR: İkrar edenin, karşı tarafça ileri sürülen vakıayı kabul etmekle beraber o vakıadan çıkarılmak istenen hukukî sonucun doğumunu engelleyen veya onu hükümden düşüren ya da kullanılmasını engel olan diğer bir vakıa ileri sürmesidir.

BAĞLANTILI BİLEŞİK İKRAR
İkrar edenin ikrarına eklediği vakıa ile ikrar edilen vakıa arasında doğal bir bağlantı vardır. Öğretide ve uygulamada bağlantılı bileşik ikrarın bölünmesi gerektiği görüşünün ağırlıktadır.

BAĞLANTISIZ BİLEŞİK İKRAR:
İkrar edenin ikrarına eklediği vakıa ile ikrar edilen vakıa arasında doğal bir bağlantı yoktur. Bağlantısız bileşik ikrar bölünebilir.

İDDİA YÜKÜ= Tarafların davada bir hukuk normunun koşul vakıasına ilişkin ortaya konması gereken somut vakıaların varlığını mahkemeye bildirmeleri ödevidir.

SAVUNMA YÜKÜ= Taraflardan biri kendisine karşı ileri sürülen vakıayı sadece *inkârla* yetinmeyip ayrıca savunma yapmak istiyorsa bu hususta karşı iddiada bulunma yükü anlamında bir savunma yükü söz konusudur (m. 129).

SOMUTLAŞTIRMA YÜKÜ= Taraflarca ileri sürülen iddiaların ispata elverişli hâle getirilerek zaman, mekan ve içerik olarak somutlaştırılması yüküdür (m. 194, 1).

İSPAT YÜKÜ

İddia edilip somutlaştırılan, davanın dayanağı olan bir vakıanın kim tarafından ispat edileceği sorusuna ispat yükü kuralları cevap verir. İspat yükü kendisine düşen taraf bunu yerine getirmezse aleyhine karar verilir. ***İspat yükü, tarafların iddia ve savunmalarını dayandırdıkları bir vakıanın gerçekleşip gerçekleşmediğinin ispat edilmemesi halinde aleyhe olan bir kararla karşılaşmak tehlikesidir (OBJEKTİF İSPAT YÜKÜ).***

İspat Yükü Kuralı: İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakiaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir (**TMK m. 6; HMK m. 190**). Bir vakiayı iddia edenle ispat yükü altında bulunan aynı taraf olmayabilir. Bir tarafın iddia ettiği vakıadan karşı taraf lehine haklar çıkarıyorsa, ispat yükü iddia edene değil, karşı tarafa aittir.

İspat yükü kuralının bazı istisnaları mevcuttur:

- 1.İspat yükünün kanunla belirlendiği durumlarda, ispat yükünün kime düştüğünü araştırmaya gerek yoktur**
- 2.Normal bir duruma dayanan tarafın, bu iddiasını ispat etmesi gerekmez.**
- 3.Bir vakıa hakkında kanunî bir karineye dayanan taraf ispat yükü altında değildir.**
- 4.Tarafların ispat yükü sözleşmesi yapması durumunda ispat yükü sözleşmeye göre belirlenir.**

DELİL İKAME YÜKÜ (SÜBJEKTİF İSPAT YÜKÜ)

Çekişmeli olayın ispatı için hangi tarafın delil ikame edeceğini belirler. Delil ikame yükü ispat yükünün yerine getirilme biçim ve yöntemini belirler. Bu sebeple ispat yükü ile delil ikame yükü aynı kavram değildir.

- Bu sadece taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı davalar için geçerlidir.
- Çoğu zaman ispat yükünü taşıyan taraf delil gösterme yükünü de taşır.
- Kendisine ispat yükü düşmeyen tarafın, ispat yükü kendisinde olan tarafın iddiasını ispat etmesini beklemeden onun iddiasının aksini ispat için göstereceği delile **karşı delil** denir (**m. 191**). Karşı delil gösteren ispat yükünü üzerine almış olmaz.

İspat Ölçüsü

Tam
İspat

Yaklaşık
İspat

İspat Türleri

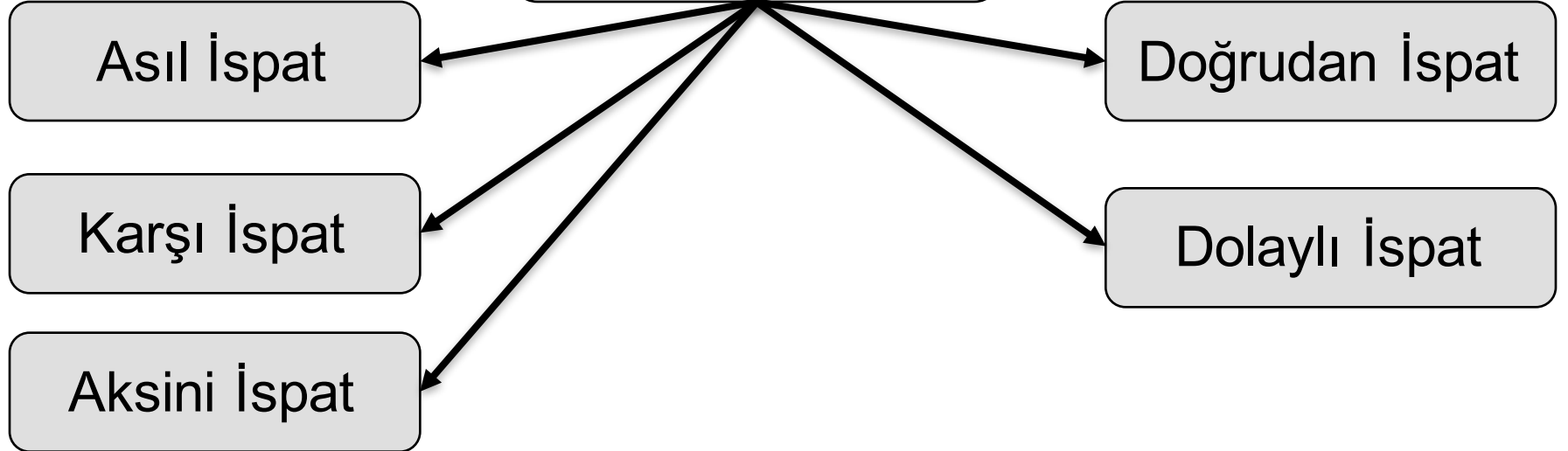
Asıl İspat

Doğrudan İspat

Karşı İspat

Dolaylı İspat

Aksini İspat

İSPAT ÖLÇÜSÜ

Hâkimin bir vakıanın ispatlanmış sayılabilmesi için o vakıanın doğruluğu hakkında bir kanaate sahip olması gerekir. İspat ölçüsü, **iddia edilen bir vakıanın, hâkim tarafından ne zaman ispatlanmış kabul edilerek, bu vakıaya dayanılarak karar verilebileceğini** ifade eder.

TAM İSPAT (KESİN İSPAT)

İspat ölçüsünün en üstünde hâkimi iddia edilen vakıanın doğruluğuna tam olarak inandırmak, bunun gerçek olduğu konusunda tam bir kanaat vermek yer alır. Tam ispatta hâkimin iddia edilen olayın vuku bulup bulmadığına tam olarak inanması, bu konuda makul ve kabul edilebilir bir şüphesinin olmaması gerekir. Ancak matematiksel olarak yüzde yüz inanmak şeklinde değildir. **Kural olarak yargılamada, aranan ispat ölçüsü tam ispattır.**

YAKLAŞIK İSPAT (GERÇEĞE YAKIN İSPAT)

Yaklaşık ispatta hâkim ispat edilmek istenen vakıayı muhtemel görmelidir. Yani o vakıanın doğruluğu, öyle olduğu konusunda tam olmasa da kuvvetli bir kanaatin olması gerekir. Yaklaşık ispatta da bir ispat faaliyeti vardır. Bir iddianın kendisi, ne kadar inandırıcı açıklanırsa açıklansın başlı başına yaklaşık ispatın yerine geçemez. Tam ispatın beklenmediği, özellikle ihtiyatî tedbir gibi acele hallerde yaklaşık ispat kabul edilmiştir. **Yaklaşık ispat istisnadır.**

İSPAT TÜRLERİ

ASIL İSPAT

İddia edilen vakıa için ispat yükünü taşıyan tarafça yapılması gereken ve uygulanacak normun koşul vakıasını karşılayan somut vakıaların ispatına yönelik ispat faaliyetidir.

KARŞI İSPAT

Karşı ispat ise, bir taraf ispat yükü altında iken, diğer tarafın o vakıanın doğru olmadığı yönünde ortaya koyduğu faaliyeti ifade etmektedir (m. 191). Örneğin, (A) 'nın alacaklı olduğunu belirterek bir sözleşmeye dayanması durumunda, (B) 'nin bu sözleşmenin geçersizliğini ispata yönelik faaliyeti karşı ispattır. Karşı ispat faaliyetinde bulunan bu faaliyetinde başarısız olsa da ispat yükünü üzerine almış olmaz (m. 191).

AKSİNİ İSPAT

Kanunda açıkça düzenlenmedikçe (kesin karineler), kanunî karinenin aksi ispat edilebilir (m. 190/2). Aksi ispatın söz konusu olabilmesi için, bir adi kanunî karine olmalı ve bu karinenin ortaya çıkardığı sonucun doğru olmadığı ispat edilebilmelidir. Örneğin, zilyetlik mülkiyete karine teşkil eder. (A) zilyet olduğunu ispat etmek şartıyla, karine olarak malik olduğuna dayanabilir; ancak (B) 'nin, (A) 'nın zilyet olmakla birlikte malik olmadığını ispat etmesi aksini ispattır.

İSPAT TÜRLERİ

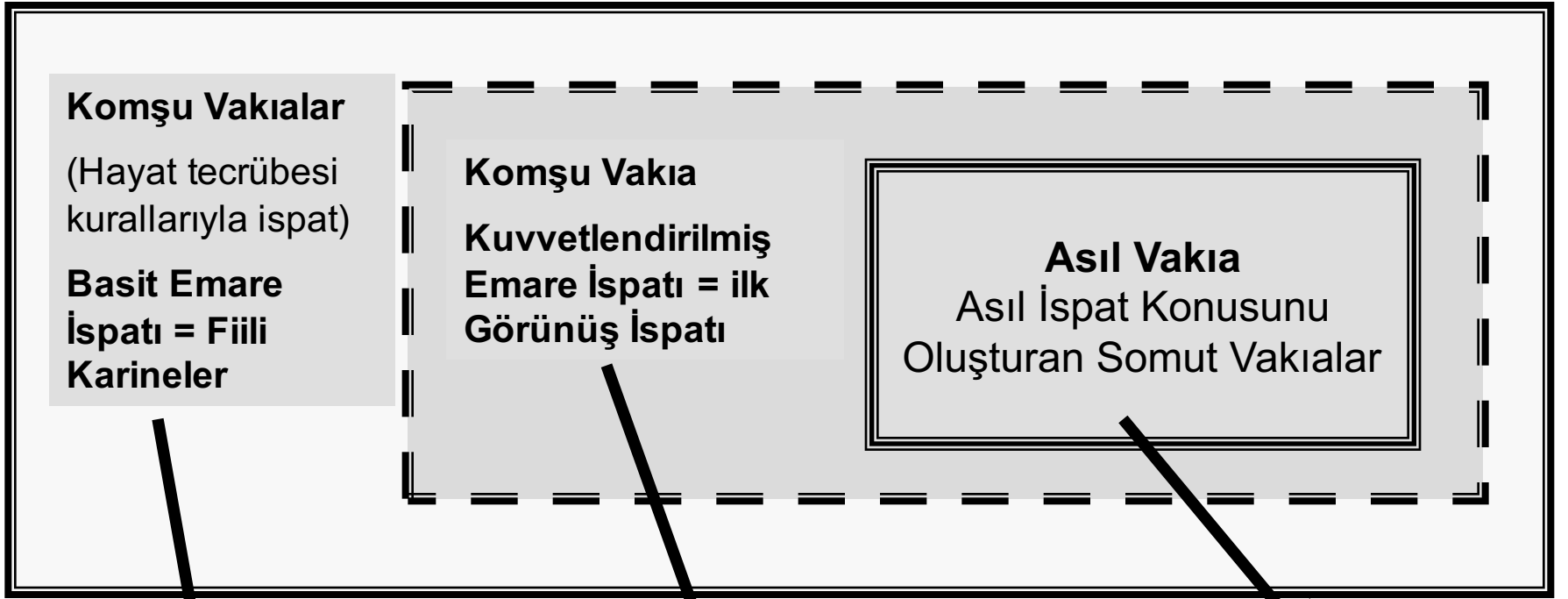
DOĞRUDAN İSPAT

Doğrudan iddia olunan vakianın varlığını gösteren deliller aracılığıyla yapılan ispattır.

DOLAYLI İSPAT

İddia olunan çekişmeli vakıayı doğrudan yansıtan deliller değil, emare teşkil eden diğer komşu vakıaların varlığına dayanarak hâkim tarafından delillerin değerlendirilmesiyle bir sonuca varılması yoluyla ispata çalışmak dolaylı ispattır. Bu ispat türüne “ emare ispatı ” da denilmektedir. Dolaylı ispatta hakim tecrübe kurallarından yararlanır.

Emarelere dayanan ispatın özel bir türü **ilk görünüş ispatında**, bir olayın hayat tecrübelerine göre aksinin mümkün olduğu iddia edilmediği sürece ilk görüldüğü şekli esas alınır ve o biçimde var olduğu kabul edilir.

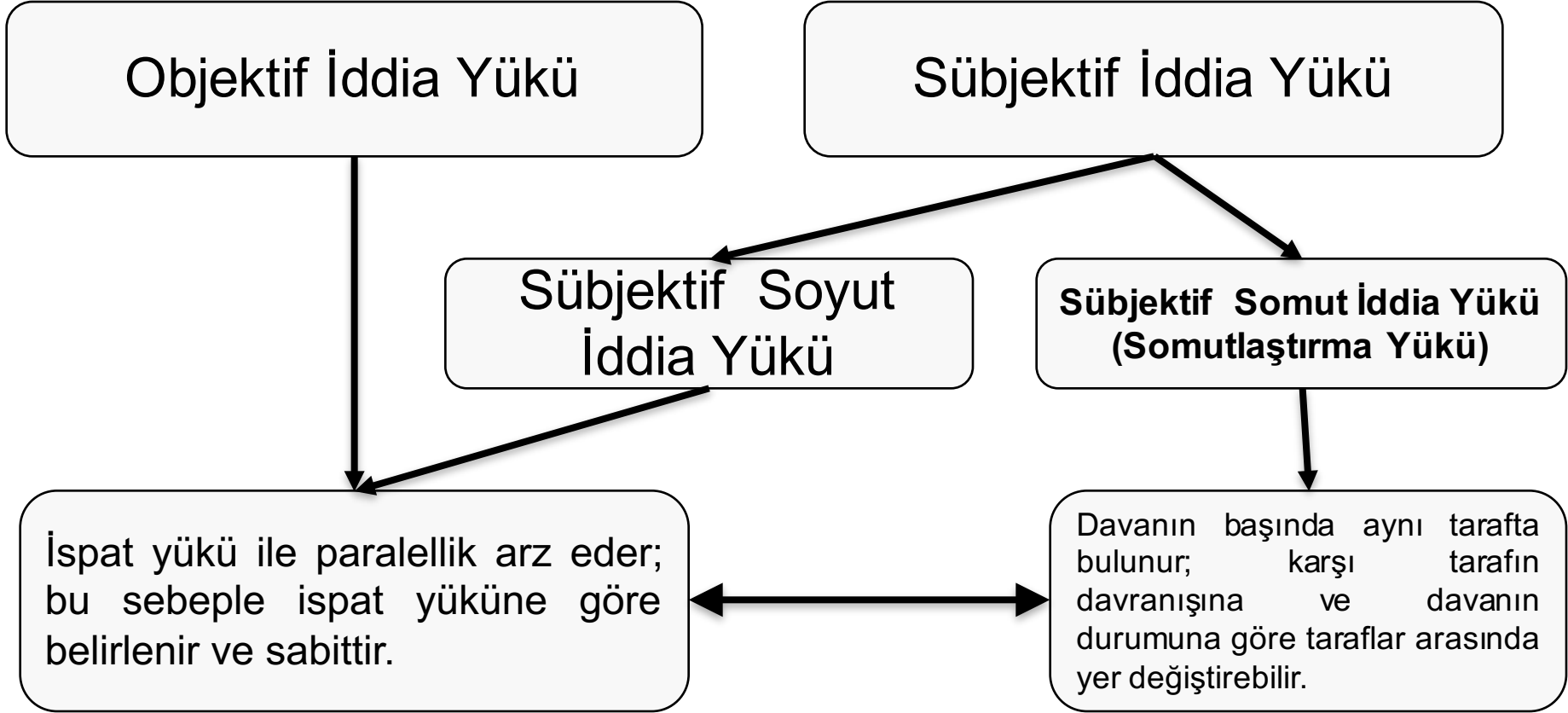

Dolaylı İspat (Basit Emare İspatı)
Asıl vakıayı doğrudan değil, komşu, yan vakıaları ispatlayarak delillerin değerlendirilmesi sonucu ispata yarar.

Dolaylı İspat (İlk Görünüş İspatı)
İlk görünüşte tek başına ispata elverişlidir. Doğrudan asıl vakıayı ispat etmemekle birlikte, kuvvetli bir emare ispatıdır.

Doğrudan İspat
Doğrudan ispat edilmek istenen asıl vakıa ispat edilir.

İddia Yükü – Somutlaştırma Yükü İlişkisi

İspat Yükü – Delil Gösterme Yükü İlişkisi

Objektif İspat Yükü
(İspat Yükü)

Sübjektif İddia Yükü
(Delil Gösterme – İkame Yükü)

Soyut Delil Gösterme Yükü
Soyut delil gösterme yükü
ispat yüküne bağlıdır ve yer
değiştirmez.

Sübjektif Somut İddia Yükü
(Somutlaştırma Yükü)

Somut delil gösterme yükü,
davanın başında soyut delil
gösterme yükü sebebiyle, ispat
yüküne bağlıdır; ancak delillerin
gösterilmesi aşamasında
duruma göre karşı tarafa
geçebilir.